

Богашко Олександр,
*к. е. н., доцент кафедри маркетингу, менеджменту та управління
бізнесом Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, Україна*

Богашко Наталія,
*керівник гуртка початкового технічного моделювання
Станції юних техніків м. Умані, Україна*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА РОЛЬ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ В УКРАЇНІ

Економіка знань – це новий формат економіки, який є результатом еволюційного розвитку економічних систем. До економіки знань у самому широкому змісті можна віднести чотири основні сфери: 1) НДДКР та інновації; 2) освіта і навчання, які сприяють формуванню людського капіталу; 3) високотехнологічне виробництво; 4) інформаційні і комп'ютерні технології.

В економіці знань основною рушійною силою прогресу стає людина, оскільки саме вона створює знання. Однією із основних галузей, що беруть участь у створенні людського (в тому числі, інтелектуального) капіталу такої економіки, є освіта. Дослідження ролі освіти в сучасних глобальних умовах можливе лише за умови розуміння самої природи освіти.

У педагогіці освіта розглядається насамперед як передача й засвоєння знань, умінь і навичок, формування пізнавальних нахилів і здібностей, спеціальна підготовка до професійної діяльності. Але в умовах економіки знань суттєво змінюється функціональна роль освіти. По-перше, із генератора певних навичок і вмінь, транслятора знань освіта перетворюється у безпосереднього виробника знань. По-друге, освіта стає активним учасником трансформації цих знань у нові технології, техніку, послуги, продукти тощо.

Соціально-економічна роль освіти залежить від рівня розвитку і потреб суспільства, сформульованих державою принципів. Властивості та специфіку освіти визначають її функції [3, с. 185]:

1. Функція професіоналізації.
2. Функція взаємодії із соціальною структурою суспільства.
3. Виховна функція.
4. Функція загальноосвітньої підготовки.
5. Науково-дослідна функція освіти.

Функціями освіти варто визначати головні напрямки її впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. А тому, можна окремо виділити і її капіталоутворюючу функцію, оскільки саме освіта виступає одним із найважливіших джерел формування людського (інтелектуального) капіталу, як фактору економічного зростання.

Загалом зміст освіти досить складний. Щодо вищої освіти, то її характерними ознаками є „єдність соціального, культурного, економічного та наукового середовища, яке на основі системності та взаємодії формує певний інтегральний модернізаційний результат, що виявляється у процесах удосконаленого відтворення суспільства”; для вищої освіти показовим є системне відтворення на високому інтелектуальному і культурному рівнях одночасно всіх елементів процесу набуття, відновлення і продукування знань: джерела знань (науки), носія знань (викладача), об’єкта та суб’єкта знань (студента)” [2, с. 113].

Глобалізація призводить до загострення конкуренції на ринку освітніх послуг. Однак в Україні існує ряд об’єктивних труднощів у вдосконаленні діяльності вузів з підвищення якості освіти, обумовлені впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

Основною проблемою української вищої освіти є її значна невідповідність потребам суспільства. Структура підготовки бакалаврів та магістрів не враховує реальних потреб ринку праці. Однак, навіть попри високу значущість в українському суспільстві вищої освіти і велике бажання абітурієнтів її здобути, кількість студентів вищих навчальних закладів, та й кількість самих ВНЗ постійно зменшується. Так, після 2005/2006 навчального року спостерігається постійне зменшення кількості осіб, що навчалися у вищих навчальних закладах (505 тис. на початок 2005/2006 н. р., 217 тис. на початок 2016/2017 н. р. у ВНЗ I-II рівнів акредитації; 2204 тис. на початок 2005/2006 н. р., 1369 тис. на початок 2016/2017 н. р. у ВНЗ III-IV рівнів акредитації). Ці тенденції підтверджують також і показники кількості осіб, що навчались з розрахунку на 10 тис. населення. Так, за даними (табл. 1) спостерігаємо зменшення кількості студентів зі 108 у 2005/2006 н. р. до 51 на початок 2016/2017 н. р. у ВНЗ I-II рівнів акредитації та зменшення кількості студентів зі 470 у 2005/2006 н. р. до 321 на початок 2016/2017 н. р. у ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Подібна ситуація спостерігається також у професійно-технічних навчальних закладах.

Таблиця 1

Кількість осіб, які навчалися у навчальних закладах України*
(на початок навчального року, тис.)

	2000/01	2005/06	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17
У вищих навчальних закладах:									
I-II рівнів акредитації	528	505	361	357	345	329	251	230	217 ¹
III-IV рівнів акредитації	1403	2204	2130	1955	1825	1724	1438	1375	1369 ²
<i>На 10 тис. населення</i>									
У вищих навчальних закладах:									
I-II рівнів акредитації	107	108	79	78	76	72	58	54	51 ¹
III-IV рівнів акредитації	285	470	465	428	401	380	335	322	321 ²

¹З 2016/17 навчального року – коледжі, технікуми, училища.

²З 2016/17 навчального року – університети, академії, інститути.

*Джерело: [4, с. 127, с. 129]

Кількість вищих навчальних закладів за досліджуваний період також скоротилась – із 664 до 370 ВНЗ I-II рівнів акредитації (на 44%) та III-IV рівнів акредитації – із 315 до 287 (на 9%).

Відтак, система освіти потребує ретельнішої уваги з боку органів державної влади, оскільки в умовах економіки знань, саме освіта відіграє вирішальну роль для створення нових якостей людського капіталу, що формуються відповідно до таких устремлінь, як намагання постійно навчатись, вдосконалюватись протягом всього життя, досягати високого рівня професіоналізму.

Список використаних джерел

1. Богашко О. Л. Знання – основа пізнання світу та продуктивна сила розвитку суспільства / О. Л. Богашко // Збірник матеріалів V Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених «Наукова молодь-2017». – К.: ІТЗН НАПН України, 2017. – С. 12 – 15.
2. Калюжна Т. Основні напрями розвитку вищої освіти України у XXI столітті / Т. Калюжна // Вища освіта України. – 2006. – Додаток 3 (т. 4). – С. 106 – 114.
3. Красовська О. Ю. Роль освіти в сучасних глобальних умовах / О. Ю. Красовська // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2011. – № 1 (4). – С. 182 – 188.
4. Статистичний щорічник України за 2016 рік. Державна служба статистики України. – Київ, 2017. – 611 с.